

Szent Erzsébet-konferencia

A NAGYLELKŰSÉG SZENTJE

Árpád-házi Szent Erzsébet emlékezete 2007-ben

KOZMA IMRE ATYA

a Magyar Máltai Szeretetszolgálat vezetője

Jeles év vége felé járunk. Árpádra, Szent Imrére és Szent Erzsébetre emlékezünk. Egyházunk jóvoltából Árpád-házi Szent Imre és Árpád-házi Szent Erzsébet példája a figyelem és érdeklődés középpontjába került.

Korunkban divatos virága a sárga rózsza. Nekünk, magyaroknak piros és fehér rózsák nyíltak, amelyeknek természetes szépségükön túl mélyebb értelmük is van. A mártírok piros rózsája ellenséges, gyilkos szándékok tövisei között virul, a szüzesség fehér rózsája értetlenség, méltánytalanság, igazságtalanság tövisei ellenére pompázik.

I. Árpád-házi Szent Erzsébet az Istenszeretet rabja és a hatékony tékozlás szentje

Az Istenszeretet rabja.

Úgy szerette és szolgálta Istenét, mint a férjét és mint a szegényeket. Istent szolgálta az emberekben.

A hatékony tékozlás szentje.

Az ember lényegéhez tartozik, hogy sokkal többet sejt meg, mint amennyit ténylegesen meg tud valósítani. Ez az emberi lét paradoxona. Maradékalan túlszárnyalása önmagunknak, ráérévés a megfoghatatlanra. Az ember csak így maradhat meg embernek, indulásra készen, az Abszolútum felé tartva. Természetesen az élmény még nem elég. Ha az embernek megvan a bátorsága, hogy állandóan átengedje magát a mindig nagyobb követelményeinek, akkor valósítja meg azt, amit a régiók a „magnanimitas” (nagy-lelkűség) erényének mondtak. A nagy-lelkűség nem más, mint a lélek rejtett lendülete, amely az élet minden helyzetében nagyot akar, nem hagyja, hogy bármi vagy bárki eltérítse, korlátokat szabjon neki.

Szent Erzsébet élete a Jóisten kegyelméből egy ilyen példát állít elénk. Olyan valaki volt ő, aki mindig elszánt volt valami igazán nagyra: az embertársai iránti legmé-

lyebb szolidaritásra, a szeretet leggyakorlatibb megélésére, a szegények és nyomorultak felé való legteljesebb odafordulásra. Nem a mi világunkra jellemző pillanatnyi és gyorsan múló fellángolással, talán megalkuvással és számítással, hanem egész életét felajánlva, odaajándékozva, „eltékozolva” a leginkább rászorulókért. Ez az a bizonyos „hatékony tékozlás”, amiről II. János Pál pápa beszélt.

Szokatlan volt ez a jelenség. Ezért kellett sokat szenvednie családja és társadalmi köre tagjainak értetlenségétől. Jól tudta, hogy a vihar a legnagyobbak sorsa. A szél a legmagasabb szálfák koronáját tépdesi meg leginkább. Mindvégig meg volt arról győződve, hogy magától értetődő jócselekedeteivel Teremtőjét dicsőíti meg.

II. A világ és Isten kettőssége végigkíséri az emberiséget

A középkor szellemiségét és mindennapjait Platón bölcséleti kettőssége határozta meg, amely Szent Ágoston közvetítésével áradt a világba. Túlsúlyban volt az isteni valóság az evilágisággal szemben, mintegy elfedte azt.

Ebben a helyzetben nagyon fontos volt az egyház kiegyensúlyozó szerepe. Annak ellenére, hogy az egyház képviselte az isteni valóságot a világban, mégis a társadalmi béke, egyensúly előmozdítója tudott lenni. A szentekben ugyanis, akiknek kultuszát hangsúlyozta, megőrződött az evangélium alapüzenete: „Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta oda, hogy mindenki, aki benne hisz, el ne vesszen, hanem örök élete legyen.”

A megváltás ebből az elképzelhetetlenül nagy szeretetből forrászik.

Ma fordított a helyzet. Az evilágiság szelleme uralja a világot, feledve az isteni valóságot, és a megváltatlanság súlya nehezedik az emberiségre.

A szekularizált világ anyagelvű és istennélküli. Istennek nincs is helye benne. S úgy tűnik, hogy az emberek jól megvannak nélküle. „Isten halála után vagyunk.”

A megváltatlan ember társtalan, mert önmagának él. A megváltatlan ember nincs a helyén, legyen gazdag vagy szegény. A gazdag azért, mert elkülönül és elég önmagának. A szegény azért, mert kirekesztett és magára marad.

Mi az egyház szerepe és feladata ebben a helyzetben? Visszahozni Istent, Krisztust világunkba. Romano Prodi, amikor az Európai Parlamentben elköszönt, a következő üzenetet hagyta ránk: „Európának ki kell békülnie Istennel, és vissza kell találnia Krisztushoz. A jövőnk ezen múlik.”

Az egyház a világ új egyensúlyának lehetőségét karitatív tevékenységével szolgálja.

III. Az egyház feladata a szolgálat

Krisztus két drága örökséget hagyott ránk: az Eucharisziát, amely hitünk titka, és a szegényeket, akik testvéreink.

Az Eucharisztiá hite nem jámbor asszisztenciával kísért templomi ima azzal a megelégedett tudattal, hogy megadtuk Istennek, ami jár neki. Mindez akkor hiteles és igaz, ha szolgáló szeretettel egymás terhére is hordozzuk. Eucharisztia és „lábmosás” összetartoznak.

A szegények szolgálatát egyenrangúvá kell tenni a liturgiával és az igehirdetéssel. Ez a régi és mindig érvényes ítélet eszméjét új fénybe állítja. Meglepő lehet, hogy Krisztusnak a végítéletéről szóló beszédében a felebaráti szeretet az ember megítélésének egyedüli mércéje. Jézus válasza, aki egynek mondja magát a legkisebbekkel, azokkal, akik támaszra, segítségre szorulnak, így hangzik: „[...] amit nekik tettetek, nekem tettétek, amit tőlük megtagadtatok, tőlem tagadtátok meg.” Ez a jézusi gondolkodás zavarba ejtő és relativizálja erkölcsi fogalmainkat. Kérdezhetné valaki, miért kerüljük a bűnt, ha az Ítéleten szóba sem kerülnek a parancsolatok? Válaszom: azért kell kerülni a bűnt, mert útjában van a jónak. Mert az a fontos, hogy felszabaduljanak életünk szeretetenergiái és megtegyük a jót.

IV. A szeretetszolgálat az egyház lényegéhez tartozik

Szentatyánk, XVI. Benedek pápa az első enciklikájában (*Deus caritas est*) foglalkozik ezzel a kérdéssel. A hitehagyó Julianus császár hatéves gyermekként látta, hogy a császári palotagárda megöli anyját, testvérét és rokonait. E kegyetlenséget I. Constans császárnak tulajdonította, aki nagy kereszténynek adta ki magát. Ezzel a keresztény hit Julianus számára hitelét veszítette. Mint császár elhatározta, hogy helyreállítja az ősi római vallást, a pogányságot, de meg is reformálja, hogy a birodalom megtartó ereje lehessen. Megírta egyik levelében, hogy az egyetlen dolog, ami mély benyomást tett rá a kereszténységből, az egyház szeretetszolgálat volt. A „galileaiak”, mondta ő, ezzel szerezték népszerűségüket. Ezáltal bizonyította, hogy a felebaráti szeretet gyakorlása, a *caritas*, a keresztény közösség, az egyház döntő ismertetőjegye volt.

„A szeretetszolgálat az egyház számára nem valamiféle jótékonyosság, amit másokra is rá lehet bízni, hanem a lényegéhez tartozik, tulajdon lényegének mellőzhetetlen kifejezése.” (*Deus caritas est*)

Tekintettel erre, különös gondot kell fordítanunk a szolgálat keresztény értelmezésére.

A szolgáltatás feladatát vállal pénzért, a profit reményében.

A szolgálat hiányra válaszol, a megoldás reményében.

A karitás-szolgálat (keresztény szolgálat) az, amit az a felelősség határoz meg, amit Isten előtt vállalunk egymásért.

A ‘karitás’ kifejezés nem sajátosan keresztény fogalom. Az ókorban az élőbeszédben szerepel. Gyakorta rendelik mellé az irodalomban a *carus* jelzőt, amellyel azt fejezik ki, ami az ember számára drága, és amiért nagy árat is kész fizetni. Azzal szembesíti az embert, hogy hajlandó-e fizetni a szeretett lényvel való kapcsolatáért, és mennyit. Ebből arra következtetnek, hogy minden igaz szeretet mélyén az Isten rejtőzködik.

Keresztény az, aki hitben és imádságban befogadja a magát közlő Istent, és tevékeny, megbocsátó, szolgálatkész szeretettel fordul embertársaihoz.

A keresztény szolgálat (*karitás*) azt a szemléletmódot és cselekvést jelenti, ahogyan a keresztény ember a másik emberről gondolkodik, felelősséget érez iránta, s ha kell, kész a segítségre, mert a másik embert testvérének tekint, függetlenül attól, hogy az keresztény-e, vagy sem.

V. A szeretetszolgálat az Isten ajándékára adott válasz, és Jézus magatartásának korszerű megvalósítása

Isten ajándékára adott válasz.

A szeretet, amelyről a keresztény tanítás beszél, nem az emberi szívben kezdődik, hanem az Istenben. A gazdag, étellel teli Isten nem maradhat meg önmagában, teremtő kezdetté válik. Így keletkezik a világ, amely a közölt isteni bőség. A forrás képe jelzi ezt. Forrás csak úgy létezhet, ha kiárad. Istennek is lényege szerint ki kell áradnia. Isten oly módon vonja magához a világot, hogy maga is szeretetének, vagyis a világnak sorsává lesz.

Ennek az Istenből felénk áradó szeretetnek kell betöltenie bennünket, hogy aztán tovább áradva eljusson másokhoz, mint a folyam, amit gáttal csak feltartóztatni lehet, de átbukik és továbbhalad.

Jézus magatartásának korszerű megvalósítása.

Jézusban az Isten maga lett emberre. Sorstársunk lett. Sorsközösséget vállalt velünk és az emberek szolgálatába állt. Nem csupán jócselekedetekről van szó Jézus szolgálatában, hanem Jézus életáldozatáról, önfeláldozásáról.

Krisztus követőiként a mi szolgálatunk sem csupán másokért vállalt jócselekedetet jelent, hanem életünk odaajándékozását, éspedig mindhalálig, esetenként a vértanúságig.

Így a szeretetszolgálatban a szolgáló Isten szeretetét hordozzuk, és az üdvösségszerző Jézus áldozatkészségét jelenítjük meg a világban.

VI. A szeretetszolgálat (karitás) szolgál s nem kiszolgál

A XIX. századtól a szekularizált világ a karitász tevékenység helyébe léptette a szociális biztosítás társadalmi intézményrendszerét. Ez a keresztény háttértől elszakadt, s egyenesen szembefordult azzal. Napjainkban ezt a szociális rendszert a globalizáció és a liberális szemléletű gazdasági verseny fenyegeti összeomlással. Egyedül Európában mutatkozik szembenállás ezzel a törekvéssel, ami mögött az a keresztény emberkép húzódik meg, amelyet a keresztény karitász formált, s amely az európai embert évszázadokon át alakította és nevelte.

A modern társadalmak szociális államként szerveződnek, és a szolgáltatóipar jellemzi őket. Fennáll annak a veszélye, hogy a civil társadalom az egyházi karitász szolgálatot csak az egyházakra, vagy a társadalom egyes rétegeire korlátozza. Ezt a feladatvállalást esetleg elismerésekkel is nyugtázza, aminek az az ára, hogy az egyház üdvőtörténeti küldetéséről mondjon le. Máskor a polgári, kapitalista világ „mentőszolgálatként” veszi igénybe az egyházi karitász-szolgálatot, de evangéliumi küldetését elhallgatja.

Ezekkel szemben hangsúlyozni kell, hogy az egyházi karitász-szolgálat olyan tevékenység, ami nemcsak az egyház egészét és egyes tagjait, hanem az egész társadalmat érinti. A mai világméretű összefüggésekben rendkívüli jelentősége van a szegények és gazdagok közötti szakadék áthidalásában, ezért a bibliai háttérét felelősséggel érvényre kell juttatni.

VII. A szeretetszolgálat bibliai alapja

Az Ószövetségben a szociális gondoskodás és segítség markánsan jelenik meg. Izraelben, amely Isten családja, mindenki testvér. Izrael csak akkor lehet testvérekből álló néppé, ha a rászorulókat minden egyes izraelita testvérnek tekinti, és segít rajta. (Deut 15.)

Az Újszövetségben ez az eszme kitágul. Jézus az irgalmas szamaritánusról szóló példabeszédben minden embert testvérnek nevez, nemcsak a hitsorsost, és a segítség kötelezettsége mindenki iránt érvényes. (Luk 10,25–37.)

Ez az eszmény teljesedik ki az ősegyház mindennapjaiban, például a jeruzsálemi egyházközségekben, ahol a sok hívő mind egy szív, egy lélek volt, mindenük közös volt, nem akadt köztük szűkölködő. (Ap.Csel. 4,32–37.)

Az első egyházközségek között kibontakozó testvéri segítségnyújtás is közismert. (1Kor 16, 1–4.)

VIII. A szeretetszolgálat főbb teológiai szempontjai

A szolgálat ajándék s nem egyéni teljesítmény. Válasz Isten hívására, amely a szegényben szólal meg.

A szolgálat valódiságát az alázat igazolja. Akik így szolgálnak, azok beismerik, hogy ők maguk is segítségre szorulnak.

A szolgálatban a szolgáló kap ajándékot. Egyébként önmagát kereső produkció a segítségnyújtás.

A szolgálatban az igazi segítség a rászoruló ember számára a segítő személy maga.

A szolgálat alanya maga az Isten és a hívek közössége.

Az egyház jövője attól függ, hogy visszatálunk-e a szolgálathoz, amely nem csupán az egyházon belüli szolgálat, hanem az egész emberiség szolgálata, s egyetlen mércéje a názáreti Jézus példája. Minden egyházi tevékenységet ennek fényében kell vizsgálni.

IX. Az Isten és a világ kettőssége végigkíséri az emberiséget. Elfogadjuk, vállaljuk-e a szolgálatot?

Aki szolgál, elfogadja és befogadja a szegényt, akitől a világ hatalmasságai szívesen megszabadulnának.

Aki szolgál, helyet készít önmagában és a közösségben az otthontalannak, hogy valahol otthon lehessen ebben a világban.

Aki szolgál, társa lesz annak, akitől elidegenedett és elzárkózott a társadalom, hogy megszabaduljon a „nincs emberem” kínjától.

Aki szolgál, nem leereszkedik, hanem lehajol az elesetthez.

Aki szolgál, vállalja a kísértetét annak az embernek, aki egyedül már képtelen élete kérdéseit megoldani, végigjárni útját.

A keresztyén tanítás szerint az emberi szív istenkeresésének reménye a testvér. Aki a testvér felé tart, Istennel találkozik. Ebből magától értetődően következik, hogy

az ember igazi nagyságát a testvér szolgálatában találhatja meg, mert élete szűkössége és aggodalmi fölé emelkedik.

A felebaráti szeretet az ember központi tette. Minden más, az ember minden teljesítménye és vívmánya nem tartozik az ember lényegéhez. Csak a szeretet, csak a magunkból való döntő kilendülés vezet el önmagunk beteljesedésére.

A felebaráti szeretet az Isten megtapasztalásának egyetlen útja. Istent sehol sem érjük el élményszerűen, hanem mindig csak megsejteni tudjuk, mint vágyakozást a több után, mint elégedetlenséget azzal, amit már elértünk, mint a nyughatatlan szív vágyát. A lényegi nyugtalanságnak ez a megtapasztalása azonban csak ott gyúlhat fel bennünk, ahol az emberi lét összpontosul: a másik ember iránti szeretetben. Ha igaz, hogy a felebaráti szeretet magába gyűjti az emberi lét minden titkát, akkor eleve tartalmaznia kell az élet minden titka között a legbensőbbet: Istent.

Az élet leghosszabb utazása a szeretett „te” felé vivő út, mert soha sincs vége, hanem az örökkévalóságon át folytatódik, befelé az Istenbe. Csak így bontakozik ki minden belőle, amit kezdettől fogva lehetőségként tartalmazott.

Aquinói Szent Tamás mondja egy helyen: „Az úton levés állapotában élő emberek magasabb rangúak az angyaloknál. Még nem jutottak magasabbra, de megvan bennük az az erő, hogy a szeretet hatalmával náluk magasabb fokú boldogságra emelkedjenek. Mintha azt mondanánk, hogy egy nagy fa magva nagyobb erejű, mint egy kicsiny fa, bárha a magot közvetlen valóságában nézzük, sokszorosan kisebb.” Mi még nem vagyunk nagyok. Naponta keserű megaláztatással tapasztaljuk ezt. Az a nagyság azonban, amelyre hivatottak vagyunk, mérhetetlen.

Szent Erzsébet valószínűleg nem bölcsekedett sokat e dolgok fölött. Az isteni valóságot választotta az evilági helyett. A Jóisten kegyelméből pedig egyszerűen megadatott neki, hogy minden restségen és aggodalmon túl, teljességgel és szabadon átadta magát nagylelkűen a Mindenhatónak és a Felebarátnak. Közösséget vállalt a legelcsettebbekkel, a legszegényebbekkel, a legnyomorultabbakkal. A szolidaritás szentje lett.

X. Hol van az Isten?

Hol volt az Isten? – fordult felém egy idős székelő a Nyikó menti árvíz idején. Egyet tudok – válaszoltam –, a viharban, a zivatarban, a pusztító árban nem volt az Isten. Mi viszont itt vagyunk.

Önökben lenne itt az Isten? Talán.